

TÜRKLERDE DEVLET TEŞKİLATI • TOPLUM VE HUKUK

TÜRKLERDE DEVLET TEŞKİLATI

İlk Türk Devletlerinde Yönetim Anlayışı ve Teşkilatı

- ✓ İlk Türk devletlerinin yönetim anlayışı, Türklerin yaşadıkları coğrafyanın şartları, kut anlayışı ve Türk cihan hâkimiyeti mefkûresine göre şekillenmiştir.
- ✓ İlk Türk devletlerinde siyasi ve hukuki düzen, ok ve yay münasebetine göre oluşturulmuştur. Türklerde yay hükümdarlığı; ok ise bağlılığı temsil etmiştir.
- ✓ İlk Türklerde “il” olarak ifade edilen devletin temel unsurları bağımsızlık (oksızlık), ülke, halk (kün) ve teşkilat olarak belirlenmiştir.
 - **Bağımsızlık:** Hiçbir devlete boyun eğmemektir.
 - **Ülke:** Bağımsız yaşanılabilen coğrafyadır.
 - **Halk:** Hükümdarın egemenliği altındaki nüfustur.
 - **Teşkilat:** Devlet için gerekli kurumları oluşturmaktır.
- ✓ İlk Türkler “il” adıyla anılan devlet, Gök Tanrı veya Ay Tanrı tarafından kut verilen kağan tarafından yönetilmiştir.

İlk Türk Devletlerinde Kağan

Özellikleri	Bilge, alp (kahraman), erdemli ve adaletli olmak
Görevleri	Devleti, milleti ve töreyi düzene koymak, halkın ihtiyaçlarını karşılamak, asayiş ve güvenliği sağlamak
Ünvanları	Kağan, hakan, tanhu, şanyu, han, yabgu, idikut, ilteber, erkin ve ilteriş
Hâkimiyet sembolleri	Otağ (hakan çadırı), örgin (taht), kılıç, nevbet (davul), kur (kemer), berge (kamçı), kama (bıçak), kotuz (sorguç), tuğ (sancak), ordu, yay, toy (ziyafet)

Ülke Yönetiminde Hükümdara Yardımcı Olan Unsurlar

Kurultay	Ülkeyle ilgili kararların görüşülüp karara bağlandığı yerdir.	Ayukı (Hükûmet)	Devlet işlerinin yürütülmesini sağlar. Hükûmetin başına ay-gucı , hükûmet üyelerine buyruk (bakan) denir.
Şad	Hanedan üyesi komutanlara denir.	Hatun	Kağanın eşidir ve devlet işlerinde söz sahibidir.
Yabgu	Ülkenin batı kısmını yöneten hanedan üyesidir.	Tigin	Kağanın erkek çocukları için kullanılır. Tiginlerin eğitmenine ataman ve inal denir.

Yönetimde Benimsenen Anlayışlar

Türk cihan hâkimiyeti	Türklerin dünyanın tamamına hâkim olma anlayışını ifade eder.
Nizam-ı Âlem Ülküsü	Dünyaya adalet ve düzen getirme anlayışıdır.
Kızıl Elma Ülküsü	Sabit bir hedef değildir, dönemine göre değişen hedefi ifade eder. Cihan hâkimiyeti anlayışıyla örtüşür.
Sosyal devlet	Hükümdarın halkının ihtiyaçlarını karşılama düşüncesidir.
İkili teşkilat	Kağanın, ülkenin batı kısmının yönetimini diğer hanedan üyelerinden biriyle paylaşmasıdır.

- ✓ İlk Türk devletlerinin Türk toplum yapısında ortaya çıkan boy ve budunları bir araya getirerek kurduğu devlet (il) boylar federasyonu şeklinde teşkilatlandırılmıştır.
- ✓ Hâkimiyet altına alınan her bir boyun beyinin kurultayda oturacağı yere **orun**, kurultaydaki yiyecekten alacağı paya da **ülüş** denmiştir.

İlk Türk Devletlerinde Ordu

- ✓ İlk Türk devletleri konargöçer yaşam biçiminden dolayı savunma amaçlı kale ve sur inşa edememiştir. Bu durum Türklerde her bir bireyin asker sayıldığı ordu-millet anlayışının benimsenmesine ortam hazırlamıştır.
- ✓ Türklerde ilk düzenli ordu teşkilatı Asya Hun Hükümdarı Mete Han tarafından onlu sisteme göre kurulmuştur.
- ✓ Türklerde askerlik, ordu-millet anlayışı kapsamında bir vatan görevi olarak görülmüştür. Ancak ilk Türk devletleri içerisinde bir tek Hazarlarda ücretli askerlik uygulaması görülmüştür.

Türklerde Yönleri İfade Eden Renkler ve Anlamları	
Kara - Kuzey	Yağız yer ve kara topraklar için kullanılır.
Yeşil (Gök) - Doğu	Dirilik, tazelik ve gençliği temsil etmek anlamında kullanılır.
Ak - Batı	Ululuk, adalet ve gücü temsil etmek anlamında kullanılır.
Kızıl (Al) - Güney	Koruyucu ruh, ocak, dirlik ve bağımsızlık anlamına gelir.

İlk Türk İslam Devletlerinde Yönetim Anlayışı ve Teşkilatı

- ✓ İlk Türk devletlerinin devlet anlayışları, Türklerin eski devlet gelenekleri ile İran (Fars) ve Arapların katkısıyla gelişmiştir.
- ✓ Türkler, İslamiyet öncesinde de var olan “gücü ilahi kaynağa dayandırma, ülke hanedanındır, cihan hâkimiyeti ve töre” gibi anlayışları devam ettirirken boy beylerinin katıldığı kurultay yerine kağanın iradesiyle seçilmiş devlet adamlarının katıldığı Divan teşkilatına geçmiştir. Türkler, Divan teşkilatını Arap ve Farslardan öğrenmiştir.

Hükümdar

- ✓ Türk İslam devletlerinde hükümdar “Allah’ın takdiri veya Allah’ın nasibi” anlayışıyla tahta geçmiştir. Bu durum İslamiyet öncesi kut anlayışının devam ettiğinin kanıtıdır.

DiFnot

Türk İslam devletlerinde hükümdarların meşruluğu Abbasi halifesi tarafından gönderilen “Hilat” adındaki hediyeyle artırılmıştır. Bu hediyelerin içerisinde Türk hükümdarlarına gönderilen kıyafete **tıraz** denirken Türk hükümdarının iktidarının onaylandığı belgeye de **menşur** denmiştir.

	Kullandıkları Ünvanlar	Hükümdarlık Alametleri
Karahanlılar	Tonga, İlig, Buğra, Aslan, Kara, Kadir, Kılıç, Tamgaç, Han, Hakan, Terken	
Büyük Selçuklular	Sultan, Sultan’ül Âlem, Sultan’ül Âzam, Şehinşah, Malük’ül Mülük, Emir, Melik, Es-sultanül-muazzam	Otağ, Örgin, Kılıç, Nevbet, Tuğ, Kur, Berge, Kama, Kotuz, Ordu, Yay, Toy, Para bastırma, Hutbe, Hilat, Çetr, Saray, Menşur, Tıraz
Türkiye Selçukluları	Sultan’ül Bahreyn, Keykavus, Keyhüsrev, Keykubat, Sultan, Sultan’ül-azam, Sultan’ül-Arabi ve Sultan’ül-Acem	

Saray

- ✓ İlk Türk devletlerinde yönetim merkezi olan otağın yerini Türk İslam devletlerinde saray almış ve daha sistemli ve hiyerarşik bir düzen oluşturulmuştur. Bu sarayın düzeninden "has hacib" sorumlu olmuş, günlük işlerini de "kapucubaşı" yürütmüştür.

Türk İslam Devletlerinde Saray Görevlileri			
Hacib	Hükümdarın halk ile saray görevlileri arasındaki ilişkileri düzenleyen görevlidir.	Hares Emiri	Hükümdara ve devlete karşı suç işleyenleri cezalandıran görevlidir.
Vekil-i Hass	Saraya ait bütün işlere bakan görevlidir.	Silahtar	Silahlardan sorumlu olan görevlidir.
Abdar	Hükümdarın temizlik işlerinden sorumlu görevlidir.	Çaşnigir	Hükümdarın sofrasından sorumlu olan görevlidir.
Şarabdar	Hükümdarın içeceklerinden sorumlu görevlidir.	Camedar	Hükümdarın ve ailesinin kıyafetlerinden sorumlu görevlidir.
Candar	Sarayın ve hükümdarın güvenliğinden sorumlu görevlidir.	Alemdar	Hükümdarın bayrak ve sancağını taşıyıp korumakla görevlidir.

Hükümet

- ✓ Türk İslam devletlerinde, İslamiyet öncesi anlayışlardan biri olan kurultay yerini daha merkezîyetçi bir sistem olan Divan teşkilatına bırakmıştır. Bu değişiklikte dinî gerekçelerden çok hükümdarın gücünü artırma amacı vardır.

Divanların Genel Özellikleri ve Başındaki Kişiler		Karahanlı	Gazneli	B. Selçuklu
Devlet meselelerinin görüşüldüğü büyük divan	Vezir	Divan-ı Âli	Divan-ı Vezaret	Divan-ı Âla
Devletin iç ve dış yazışmalarını yürüten divan	Tuğrai	Divan-ı Tuğra	Divan-ı Risalet	Divan-ı Tuğra
Devletin mali işlerinden sorumlu divan	Mütevfi	Divan-ı İstifa	Divan-ı İstifa	Divan-ı İstifa
Devletin mali ve idari işlerini denetleyen divan	Müşrif	Divan-ı İşraf	Divan-ı İşraf	Divan-ı İşraf
Ordunun genel işlerini yürütür.	Emir-i Arz	Divan-ı Arz	Divan-ı Arz	Divan-ı Arz

Taşra Teşkilatı

- ✓ Başkent dışındaki eyaletlerin yönetimi için ilk Türk devletlerinde de var olan ikili teşkilatlanma, Türk İslam devletlerinde de görülmüştür.
- ✓ Türk İslam devletlerinde eyaletler ve şehirlerin yönetiminde şihne, amid, amil ve muhtesipler görev yapmıştır.

Şihne	Eyaletlerde bulunan askerî validir.	Amil	Şehirlerin mali işlerine bakan sorumludur.
Amid	Şehirlerin mülki (siyasi) amiridir.	Muhtesip	Şehirlerin belediye işlerini düzenleyen sorumludur.

Askerî (Sü) Teşkilat

- ✓ Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da ordu-millet anlayışı devam etmiştir. Ancak Türkler arasında yerleşik yaşamın yaygınlaşması, çeşitli milletlerin egemenlik altına alınması ve Abbasilerden etkilenilen sistemlerin orduya dâhil edilmesiyle ordu içerisinde yeni unsurlar ortaya çıkmıştır.

Karahanlılar	Gazneliler	Büyük Selçuklular	Türkiye Selçukluları
- Türkmenler - Gulamlar - Eyalet ordusu	- Gulamlar - Eyalet ordusu - Ücretli askerler - Gönüllüler	- İkta askerleri - Gulamlar - Bağlı devletler - Türkmenler	- İkta askerleri - Gulamlar - Ücretli askerler - Türkmenler - Donanma

DİFnot

Gulam sistemi: Gulam sisteminde askerlerin birçoğu Türklerden oluşurdu. Satın alınan ya da savaşlarda esir edilen bu çocuklar, gulamhane denilen yerde yetiştirilirdi. Burada eğitilen çocuklar hem askerî hem de idari görevlere getirilir, bunların bir kısmı da sultanın özel birliğine seçilirdi. Gulamlar; Gulaman-ı saray (saray muhafızı) ve hassa ordusu (merkezî ordu) olmak üzere ikiye ayrılırdı.

ÖRNEK-1

İlk Türk devletlerinde ok, yay ve para bastırma gibi hükümdarlık alametleri kullanılmıştır. Bunlara İslamiyet'i kabul ettikten sonra Abbasi halifesi tarafından gönderilen hilat ve tırazlar ile kendi adına okuttuğu hutbeler de eklenmiştir.

Buna göre Türk İslam devletleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Siyasi meşruluklarını din ile güçlendirmişlerdir.
- B) Halifelerin siyasi egemenliğine girmişlerdir.
- C) Zamanla eski Türk geleneklerini terk etmişlerdir.
- D) Türk veraset anlayışını değiştirmişlerdir.
- E) Farklı coğrafyalara göç etmişlerdir.

ÖRNEK-2

Türk devletlerinde benimsenen aşağıdaki anlayışlardan hangisinin öncelikli amacı halkın ve ihtiyaç sahiplerinin refah seviyesini korumaktır?

- A) Cihân hakimiyeti
- B) Sosyal devlet
- C) İkili teşkilat
- D) Kızıl elma ülküsü
- E) Nizam-ı âlem ülküsü

Türk Savaşçı (Temsili)

Osmanlı Devleti'nin Yönetim Anlayışı ve Teşkilatı

- ✓ Osmanlı Devleti, diğer Türk İslam devletlerinde olduğu gibi kut ve ülke hanedanının ortak malıdır anlayışları üzerine kurulmuştur. Ancak fetihler genişledikçe daha merkezîyetçi ve teokratik bir devlet özelliği kazanmıştır.
- ✓ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde yayımlanan Fatih Kanunnâmesi (Kanunname-i Âli Osman) ile birlikte örfe dayalı hukuk sistemi yazılı hâle getirilmiştir.
- ✓ Yavuz Sultan Selim'in 1517'de düzenlediği Mısır Seferi sonrası halifelüğün Osmanlı padişahlarına geçmesiyle devlet monarşik özelliğinin yanında teokratik bir özellik de kazanmıştır.
- ✓ Devletin kutsallığı anlayışı Devlet-i Aliyye (yüce devlet) kelimesi ile bütünleştirilmiş ve Osmanlı Devleti'nin resmî adı da Devlet-i Aliyye olmuştur.

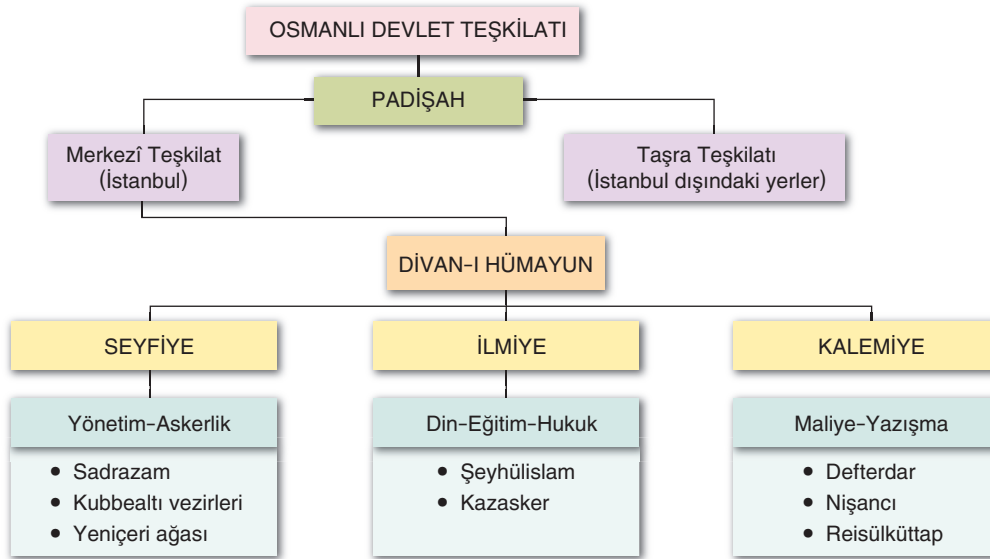
Devlet-i Ebet Müddet	Devletin sonsuza kadar yaşatılması inancını ifade eden kavramdır.
Kanun-ı Kadim	Fatih Sultan Mehmet'in hazırlamış olduğu Kanunname-i Âli Osman'ı ifade etmek için kullanılır. Devletin devamlılığını da bu kanunlara bağlamışlardır.
Nizam-ı Âlem	İlk Türk ve Türk İslam devletlerindeki cihan hâkimiyeti anlayışının devamı niteliğindeki anlayıştır. Devlete ve dünyaya düzen getirmeyi amaçlayan anlayıştır.
Zimmiler (Tevd-i Emanet)	Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin Allah'ın emaneti olarak görülüp korunmasını ifade eden anlayıştır.

Tanzimat Öncesi, Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri Yönetim Anlayışları

- ✓ Klasik Dönem Osmanlı Devleti yönetim anlayışında merkeziyetçi bir yapı söz konusuyken XIX. yüzyılda yaşanan gelişmelerle padişahın mutlak otoritesi sınırlandırılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde padişahlar kendi mutlak otoritelerinin yanında;
 - Sened-i İttifak (1808) ile âyanların (II. Mahmut),
 - Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) Fermanları ile hukukun (Abdülmecit),
 - Kanunuesasi ve Meşrutiyet'in ilanı (1876) ile anayasanın ve halkın (II. Abdülhamit) olduğunu kabul etmiştir.
- ✓ II. Mahmut Dönemi'nde Divan teşkilatı kaldırılarak yerine Batılı tarzda nazırlıklar (bakanlıklar) kurulmuştur. Babıali olarak da ifade edilen bu yürütme organı, Meşrutiyet Dönemlerinde de ufak değişikliklerle devam etmiştir.
- ✓ II. Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki Cemiyetinin etkisiyle padişah, ülke yönetiminden iyice uzaklaştırılmıştır.

Osmanlı Devleti Teşkilat Yapısı

- ✓ Osmanlı devlet teşkilatı, merkez ve taşra olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sarayın bulunduğu İstanbul, merkez kabul edilirken diğer yerlerin tamamı taşra olarak ifade edilmiştir. Osmanlı padişahlarının payitaht olarak adlandırdığı İstanbul, tarih boyunca Dersaadet, Asitane, İstanbul, İslambol, Konstantiniyye ve Konstantinapolis olarak da anılmıştır.

Padişah

- ✓ Osmanlı devlet teşkilatının merkezinde padişah vardır. Padişah olacak hükümdar çocukları III. Mehmet'e kadar Çelebi Sultan ünvanıyla lalaların eşliğinde sancaklara vali olarak atanıp onların tecrübe kazanması sağlanmıştır.
- ✓ III. Mehmet Dönemi'nde sancak uygulamasına son verilip sarayda kafes sistemiyle eğitim görmüşlerdir.
- ✓ Padişahın kılıç kuşanıp tahta çıkmasına **cülus**, tahta çıktıktan sonra yeniçerilere dağıttığı ikramiyeye de **cülus bahşişi** denir.
- ✓ Klasik Dönem Osmanlı padişahları yasama, yürütme ve yargı güçlerini elinde bulundurmıştır.

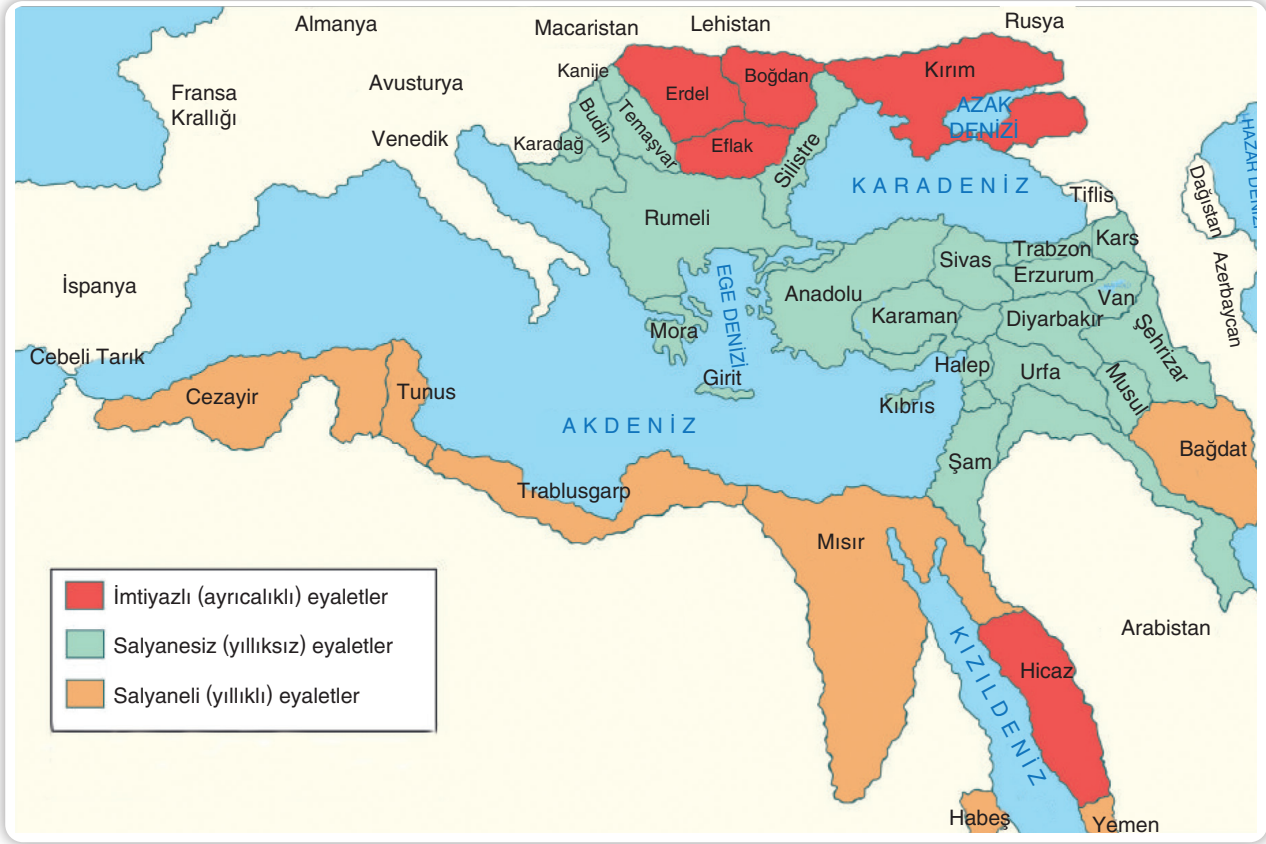
Divan-ı Hümayun

- ✓ Fatih'e kadar padişahların Fatih'ten itibaren sadrazamların başkanlığında toplanan, devlet işlerinin görüşüldüğü yönetim organıdır.
- ✓ Divan-ı Hümayun, Padişahın yetkisinde bulunan **yasama, yürütme ve yargı** güçlerinin uygulama aracıdır.
- ✓ Divan-ı Hümayun'da alınan kararlar padişahın onayından geçtikten sonra **mühimme defterine** kaydedilirdi.
- ✓ Divan-ı Hümayun'da veziriâzam, kazasker, nişancı, vezirler, defterdar, kaptanıderya yer almıştır.

Taşra Teşkilatı

- ✓ Osmanlı Devleti üç farklı kıtada geniş topraklara sahip olduğu için taşra idaresinde eyaletleri salyaneli, salyanesiz ve imtiyazlı eyaletler olmak üzere üçe ayırmıştır.

Eyalet Türü	Eyaletin Özelliği
Salyaneli	• Tımar sisteminin uygulanmadığı, vergilerinin doğrudan hazineye aktarıldığı merkeze uzak eyalet türüdür. Vergileri, iltizam sistemi ile toplanır.
Salyanesiz	• Tımar sisteminin uygulandığı merkeze yakın eyaletlerdir.
İmtiyazlı	• İç işlerinde serbest, dış işlerinde merkeze bağlı eyaletlerdir.

Osmanlı Devleti'nde Eyaletler

Osmanlı'nın Klasik Dönem Taşra Görevlileri			
İdari Birim	Yönetici	Güvenlik	Adalet
Eyalet	Beylerbeyi	Subaşı	Kadı
Sancak	Sancakbeyi	Subaşı	Kadı
Kaza	Kadı	Subaşı	Kadı
Köy	Köy kethüdası	Yiğitbaşı	Kadı naibi

- ✓ Osmanlı Devleti'nde idari teşkilatlanmayı güçlendirmek için I. Murat Dönemi'nde merkezi Manastır olan Rumeli Beylerbeyliği, Yıldırım Bayezid Dönemi'nde de merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliği kurulmuştur.
- ✓ Tanzimat Dönemi'nde yayımlanan 1864 Vilayet Nizamnamesi'yle Osmanlı Devleti idari yapıyı yeniden düzenlemiştir. Vilayet Nizamnamesi'ne göre vilayette vali, sancakta mutasarrıf, kazada kaymakam, nahiyede nahiye müdürü, köyde de muhtar yönetici olmuştur.

Askerî Teşkilat

- ✓ Osmanlı Devleti'nde ordu teşkilatı temelde Tımarlı Sipahilere, Kapı kulu askerlerine ve donanma teşkilatına dayanır. Bunların dışında olanlar yardımcı ve destek kuvvet olarak görülmüştür.
- ✓ Osmanlı Devleti'nde ordu fetih bölgesine uygun olarak hazırlık yapmıştır. Padişahlar orduyu sefere çıkartmadan önce şeyhülislamdan fetva da almıştır.
- ✓ Osmanlı Devleti askerî seferlerinin masrafını mukataa, kürekçi bedelleri ve cizye vergileri ile savaşın durumuna göre bu vergilere ek olarak avarız-ı divaniye, imdad-ı seferiye ve sürsat adında vergileri de toplamıştır.
- ✓ Klasik Dönem Osmanlı ordusunda XVIII. yüzyılda Avrupa'da yapılan savaşlarda alınan mağlubiyetlerin sonrasında değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlere;
 - I. Mahmut Dönemi'nde Humbaracı Ahmet Paşa adını alan Comte de Bonneval'in (Kont Dö Bönivel) topçu ocağını ıslah etmesi,
 - III. Selim Dönemi'nde Batılı tarzda Nizam-ı Cedit Ordusunun kurulması
 gelişmeleri örnek gösterilebilir.
- ✓ II. Mahmut Dönemi'nde de Osmanlı ordusunda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bunlara;
 - Sekban-ı Cedit ordusunun kurulması,
 - Yeniçeri Ocağının kaldırılıp yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun kurulması,
 - Tımar sisteminin kaldırılıp yerine Redif Birliklerinin kurulması,
 - Askerî Tıp Okulunun açılması,
 - Harp ve Askerî Tıp Okuluna öğrenci yetiştirmek için askerî rüştiye (ortaokul) ve idadilerin (lise) açılması
 gelişmeleri örnek gösterilebilir.
- ✓ Tanzimat Dönemi ve sonrasında Abdülmecit Dönemi'nde zorunlu askerlik uygulamasına başvurulmuş, Abdülaziz Dönemi'nde zırhlı gemilerden oluşan deniz filosu kurulmuş, II. Abdülhamit Dönemi'nde de Hamidiye Alayları kurulmuştur.

II. Mahmut, Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri Devlet Teşkilatlanması

- ✓ Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda II. Mahmut'la birlikte yönetim alanında köklü değişimler yaşanmıştır.

II. Mahmut Dönemi	- Divan teşkilatı kaldırılarak yerlerine Heyet-i Vükela adında bakanlıklar ve meclisler kurulmuştur. - Yönetim işleri için Dar-ı Şûra-yı Babıalı, adalet işleri için Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, askerlik işleri için de Dar-ı Şûra-yı Askerî meclisleri açılmıştır. - Dış işleri için hariciye, iç işleri için dâhiliye, ekonomi için maliye bakanlıkları (nazırlıkları) kurulmuştur.
Tanzimat Dönemi	Tanzimat Dönemi'nde Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, Meclis-i Âli Tanzimat (Tanzimat Yüksek Meclisi), Divan-ı Ahkâm-ı Adliye (Yargıtay) ve Şûra-yı Devlet (Danıştay) meclisleri görev yapmıştır.
Meşrutiyet Dönemi	- Osmanlı Devleti'nde ilk defa Kanunuesası'nın ilanı (1876) ile anayasal düzene ve meşruti yönetime geçilmiştir. - Meşruti sistemde padişahın otoritesinin yanında üyelerini padişahın seçtiği âyan ile üyelerini halkın (gayrimüslimler dahil) seçtiği Mebusan Meclisi yer almıştır.

Tanzimat Dönemi Osmanlı Taşra Teşkilatı	1840	İdari birim	Eyalet	Sancak	Kaza	Köy	
		Yönetici	Müşir (Vali)	Kaymakam	Kaza müdürü	Muhtar	
	1864	İdari birim	Vilayet	Sancak	Kaza	Köy	
		Yönetici	Vali	Kaymakam	Kaza müdürü	Muhtar	
	1871	İdari birim	Vilayet	Liva	Kaza	Nahiye	Köy
		Yönetici	Vali	Mutasarrıf	Kaymakam	Nahiye müdürü	Muhtar

Cumhuriyet Dönemi Devlet Teşkilatı

Yeni Türk Devleti'nin Yönetim Anlayışı

- ✓ Yeni Türk Devleti'nin temellerinin atıldığı TBMM'de ve 1921'de kabul ettiği Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir." yazması cumhuriyet rejimine geçileceğinin bir göstergesi olmuştur.
- ✓ 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılarak ulusal egemenlik ve cumhuriyet yolunda, 3 Mart 1924'te halifelik kaldırılarak ulus devlet olma yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- ✓ 23 Nisan 1920'de gücünü tamamen halktan alan TBMM, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile rejiminin de adını koymuş oldu.

DİFnot

I. TBMM'de milletvekillerinin %46,9'unun devlet memuru, %14'ünün avukat, gazeteci, doktor, bankacı ve mühendis, %18,9'unun çiftçi, tüccar ve aşiret reisi, geri kalan %11,2'sinin müftü, müderris ve şeyh olduğu görülmektedir. I. TBMM'deki bu çeşitlilik II. ve daha sonraki TBMM'lerde azalmıştır.

- ✓ Ulusal egemenlik esasını benimsemiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk kadınına 1930'da belediye, 1933'te muhtarlık ve 1934'te de milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 1935'te yapılan seçimde 17 kadın milletvekili Meclise girmiştir.

İlk Cumhurbaşkanı
Gazi Mustafa Kemal, 1923

Cumhuriyet Dönemi Devlet Teşkilatı

- ✓ TBMM'nin açılmasından sonra yönetimi anayasal zeminde gerçekleştirmek amacıyla 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) kabul edilmiştir. Bu anayasada "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir." yazmasına rağmen dönemin şartlarından dolayı rejimden bahsedilmemiştir.
- ✓ Lozan Barış Antlaşması imzalanıp Türk halkı bağımsızlığı kazandıktan sonra 29 Ekim 1923'te 1921 Anayasası'ndaki 1. madde "Türkiye Devleti'nin yönetim biçimi Cumhuriyettir." şeklinde değiştirilmiştir. 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında da bu madde korunmuştur.
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel yapısını yasama, yürütme ve yargı organları oluşturmaktadır.

Yasama	• Kanun koymak, kanun değiştirmek ve kaldırmak, bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına karar vermek gibi görevleri olan TBMM, seçilmiş cumhurbaşkanı ve kabinesini denetleme yetkisine de sahiptir.
Yürütme	• Yürütme yetkisi, 1921 Anayasası'nda TBMM'ye aitken 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında cumhurbaşkanına ve onun atayacağı başbakan ve bakanlar kuruluna aittir. • Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine göre ise cezai sorumluluğu olan bir cumhurbaşkanına aittir.
Yargı	• Yargı yetkisi, 1921 Anayasası'na göre TBMM'ye aitken 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında bağımsız mahkemelere aittir.

DİFnot

1921 Anayasası'na göre yasama, yürütme ve yargının TBMM'de toplanması güçler birliğinin benimsendiğini gösterirken 1924 ve diğer anayasalarda yasamanın TBMM'de, yürütmenin hükûmette, yargının ise bağımsız mahkemelerde olması güçler ayrılığının benimsendiğini gösterir.

1. İlk Türklerde "il" olarak ifade edilen devletin temel unsurları arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Bağımsızlık B) Göçebelilik C) Ülke
D) Halk E) Teşkilat

2. İlk Türk devletlerinde kağanlar, ülke idaresinde sadakat ve güven esasına dayanarak gücünü hatun, tigin, ayukı, şad, yabgu ve kurultayla paylaşmıştır.

Buna göre kağanların;

- I. ülke idaresini kolaylaştırma,
II. taht kavgalarını önleme,
III. kültürel hayatı canlandırma

amaçlarından hangileriyle hareket ettiği söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

3. İlk Türklerde devlet, Türk toplum yapısında yer alan boy ve budunların bir kağan tarafından bir araya getirilmesiyle kurulmuştur. Hâkimiyet altına alınan her bir boyun beyinin kurultayda oturacağı yere "orun", kurultaydaki yiyecekten alacağı paya da "ülüş" denmiştir.

Bu bilgilere göre ilk Türk devletleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Boylar federasyonu şeklinde teşkilatlanmıştır.
B) Boylara ülke yönetiminde söz hakkı tanınmıştır.
C) Toplum, sınıflara ayrılarak yönetilmiştir.
D) Kağanlar, ekonomik zenginliğini paylaşmıştır.
E) Askerî ve siyasi güç sahibi kişiler kağan olmuştur.

4. İlk Türk devletleri, askerî teşkilatlanmasında kale ve sur inşa edemedikleri için kadın erkek fark etmeksizin her bireyin asker sayıldığı ordu-millet anlayışına sahip olmuştur.

İlk Türk devletlerinin bu özelliğinin temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kağanın yönetme gücünü Gök Tanrı'dan alması
B) Bozkır ikliminden dolayı konargöçer yaşanması
C) İpek ve Kürk yollarına hâkim olma düşüncesi
D) Cihan hâkimiyeti anlayışının benimsenmesi
E) Ülkenin ikili teşkilatlanma ile yönetilmesi

5. İlk Türk devletlerinde hâkimiyet altına alınan boy beylerinin katılımıyla toplanan kurultay anlayışı yerini İslamiyet'in kabulünden sonra hükümdarın iradesiyle seçilmiş devlet adamlarının katıldığı Divan teşkilatına bırakmıştır.

Türk İslam devletlerinin yönetim anlayışlarında yaptıkları bu değişimin öncelikli amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Halkın ülke yönetimine katılmasını sağlamak
B) Türklerin İslamiyet'i kabulünü kolaylaştırmak
C) Hükümdarın merkezî otoritesini güçlendirmek
D) Hanedan üyelerinin taht kavgasını önlemek
E) Hazine gelir gider dengesi oluşturmak

6. Türk İslam devletlerinin saraylarında yer alan aşağıdaki görevlilerden hangisinin görev tanımı yanlış verilmiştir?

- A) Candar: Saray ve hükümdarın güvenliğinden sorumludur.
B) Çaşnigir: Hükümdarın sofrasından sorumludur.
C) Hacib: Hükümdarın halk ve saray görevlileri arasında iletişimini sağlamaktan sorumludur.
D) Alemdar: Hükümdarın temizlik işlerinden sorumludur.
E) Hares Emiri: Hükümdara ve devlete karşı suç işleyenleri cezalandıran görevlidir.

7. Türk İslam devletlerinde uygulanan gulam sisteminde satın alınan ya da savaşlarda esir edilen çocuklar, gulamhane denilen yerde yetiştirilirdi. Burada eğitilen çocuklar hem askerî hem de idari görevlere getirilir, bunların bir kısmı da sultanın özel birliğine seçilirdi. Gulamlar; Gulaman-ı saray (saray muhafızı) ve hassa ordusu (merkezî ordu) olmak üzere ikiye ayrılırdı.

Buna göre gulam sisteminin aşağıdakilerden hangisine katkı sağladığı söylenebilir?

- A) Ordu-millet anlayışının güçlendirilmesine
B) Askerî yapının merkezileştirilmesine
C) Taht kavgalarının önlenmesine
D) Hazine masraflarının azalmasına
E) Sosyal devlet anlayışının uygulanmasına

8. Osmanlılarda devletin kutsallığı anlayışı Devlet-i Aliyye (yüce devlet) kelimesi ile bütünleştirilmiş ve devletin son-
suza dek yaşatılması amaçlanmıştır.

**Osmanlıların bu amacı aşağıdaki kavramların hangi-
siyle ifade edilmiştir?**

- A) Devlet-i Ebet Müddet B) Kanun-ı Kadim
C) Nizam-ı Âlem D) Tevhid-i Emanet
E) Kızıl Elma

9. Osmanlı Devleti idari teşkilatlanmaya kuruluş yıllarından
itibaren önem vermiştir. Bu doğrultuda I. Murat Dönemi'n-
de ---- merkezli Rumeli Beylerbeyliği, Yıldırım Bayezid
Dönemi'nde ---- merkezli Anadolu Beylerbeyliği kurul-
muştur.

**Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden
hangisi sırasıyla getirilmelidir?**

- A) Manastır - Kütahya
B) Edirne - Bursa
C) Selânik - Konya
D) Mora - Manisa
E) Eflak - Trabzon

10. Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyıldan itibaren askerî teşkilat-
lanmasını modernleştirmeye çalışmıştır.

**Bu duruma aşağıdaki askerî yapılardan hangisi örnek
gösterilemez?**

- A) Sekban-ı Cedit ordusu
B) Redif Birlikleri
C) Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu
D) Nizam-ı Cedit ordusu
E) Yaya ve müselleme ordusu

11. I. TBMM'de (23 Nisan 1920-1 Nisan 1923) Milletvekilleri-
nin %46,9'u devlet memuru, %14'ü avukat, gazeteci, dok-
tor, bankacı ve mühendis, %18,9'u çiftçi, tüccar ve aşiret
reisi, geri kalan %11,2'si müftü, müderris ve şeyhtir.

**Buna göre I. TBMM için aşağıdakilerden hangisi söy-
lenemez?**

- A) Çok sesli bir meclis olduğu
B) Toplumun farklı kesimlerini temsil ettiği
C) Güçler birliği anlayışıyla hareket ettiği
D) Egemenliğini halka dayandırdığı
E) Vekillerin birçoğunun memur kökenli olduğu

12. Osmanlı Devleti, üç farklı kıtada geniş topraklara sahip ol-
duğu için taşra idaresinde eyaletleri salyaneli, salyanesiz
ve imtiyazlı eyaletler olmak üzere üçe ayırmıştır.

**Bu ayrıma göre aşağıdaki eyaletlerden hangisinin im-
tiyazlı özelliğine sahip olduğu söylenebilir?**

- A) Rumeli B) Anadolu C) Kırım
D) Şam E) Karaman

13. 3 Mart 1924'te Urfa Milletvekili Saffet Efendi ve 53 arka-
daşının verdiği kanun teklifi sonrası yapılan oylama ile
halifelik kaldırıldı.

Bu gelişmenin;

- I. devletin laik yapısının güçlenmesi,
II. millî devlet anlayışının pekiştirilmesi,
III. devletçilik ilkesinin uygulanması

**durumlarından hangilerine katkı sağladığı söylenebi-
lir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

1064877

ÖĞRENCİ NO	YANITLAR
1 0 0 0 0 0 0	1 A B C D E 11 A B C D E
2 1 1 1 1 1 1	2 A B C D E 12 A B C D E
3 2 2 2 2 2 2	3 A B C D E 13 A B C D E
4 3 3 3 3 3 3	4 A B C D E 14 A B C D E
5 4 4 4 4 4 4	5 A B C D E 15 A B C D E
6 5 5 5 5 5 5	6 A B C D E 16 A B C D E
7 6 6 6 6 6 6	7 A B C D E 17 A B C D E
8 7 7 7 7 7 7	8 A B C D E 18 A B C D E
9 8 8 8 8 8 8	9 A B C D E 19 A B C D E
10 9 9 9 9 9 9	10 A B C D E 20 A B C D E

TÜRKLERDE TOPLUM

İlk Türk Devletlerinde Toplum

- ✓ İlk Türk devletlerinde Orta Asya bozkır iklimine bağlı olarak gelişen hayvancılıktan dolayı konargöçer bir yaşam tarzı vardır.
- ✓ Türklerin toplumsal yapısı, yazılı olmayan gelenek ve göreneklerin oluşturduğu töreye göre düzenlenmiştir.
- ✓ Türkler, aralarındaki bağlılığı güçlendirecek birtakım etkinlikler gerçekleştirmiştir. Bu etkinliklerin en önemlisi baharın gelişiyile “Yeni Kün, Nevruz, Nevruzi Sultani, Bahar Bayramı” adlarıyla anılan kutlamalardır.
- ✓ Türk toplum yapısı oğuş, urug, boy, budun ve il (devlet) birleşimleriyle güçlü bir hâl almıştır.
- ✓ Türklerin aile yapısında babaya, ata ve kang; anneye, ana ve ög; çocuğa, ogul ve kız denilmiştir.
- ✓ Türk toplumunda kadın hem aile hayatında hem de ülke yönetiminde kağanın yanında söz sahibi olmuştur.
- ✓ Türklerin inanç sistemi içerisinde ruha **tin**, cennete **uçmağ**, cehenneme **tamu**, cenaze törenine **yuğ** denilmiştir.

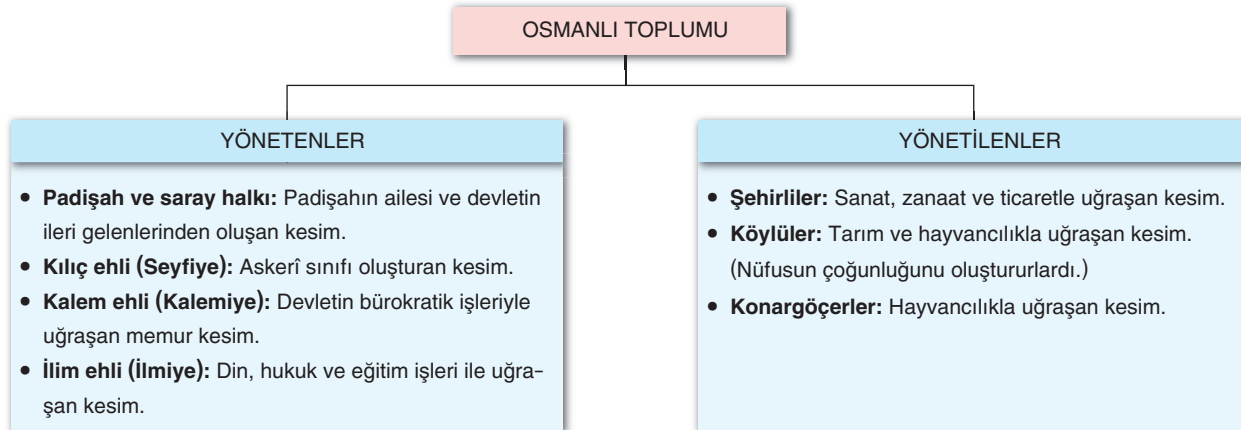

Türk İslam Devletlerinde Toplum

- ✓ İslamiyet öncesi Türk toplumunda gündelik yaşamın işleyişi, töre tarafından belirlenirken İslamiyet'in kabulünden sonra İslami gelenek ve görenekler de etkili olmaya başlamıştır.
- ✓ İslamiyet'in kabulünden sonra Türklerin sosyal bağlarını güçlendiren unsurlardan biri de özellikle cuma günleri ve vakit namazlarında toplanılan camiler olmuştur. Medreselerde verilen eğitim, toplumun tutum ve davranışları üzerinde etkili olmuştur.
- ✓ Türkler İslamiyet'in kabulünden sonra gaza ve cihat faaliyetiyle fethettiği topraklardaki gayrimüslimlere karşı hoşgörülü olmuş onları kendi milleti gibi korumuştur. Bu durum Türk toplumunun diğer toplumlarla etkileşim içinde olmasına da ortam hazırlamıştır.
- ✓ Türkler İslamiyet öncesinde olduğu gibi İslami dönemde de kadının toplumdaki yerini korumuştur. Toplum içerisinde Bacıyan-ı Rum gibi kadın örgütlenmeleri, üretim ve sosyal hayata katkı sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde Toplum

- ✓ Osmanlı Devleti kuruluşundan birkaç yüzyıl sonra üç farklı kıtada birçok milleti egemenliğinde bulunduran bir imparatorluk yapısına kavuşmuştur. Osmanlı Devleti, çok uluslu olan bu toplumu şeri ve örfi hukuk kurallarına göre yönetmiştir.

- ✓ Osmanlı toplumunda Müslüman olmayanlar, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde oluşturulan “millet sistemine” göre teşkilatlandırılmış; kendi dinlerini, dillerini ve kültürlerini özgürce yaşayabilmişlerdir.

Osmanlı Toplumunda Vakıfların Rolü

- ✓ Vakıflar, İslam ülkelerinin toplum ve kültür hayatını geliştirmede ve korumada önemli bir role sahip hayır kurumlarıdır.
- ✓ Vakıflar sayesinde medrese, cami, şifahane, imarethane (aşevi), köprü ve yol gibi halkın ücretsiz kullanabileceği yapılar inşa ettirilerek hem toplumsal bütünlük sağlanmış hem de ülke bayındır hâle getirilmiştir.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Toplumu

- ✓ Tanzimat Dönemi'nde yaşadığı siyasi ve ekonomik sorunlar Osmanlı Devleti'nin Batı'ya olan ilgisini artırmıştır. Bu da Osmanlı toplumunda başta gündelik hayatta olmak üzere edebiyatta, tüketim alışkanlıklarında ve düşünce tarzında değişimlere neden olmuştur.
- ✓ Osmanlı toplumunda önemli bir konumda olan vakıflar, Tanzimat'tan sonra yerini devlet kontrolündeki yardımlaşma kurumlarına bırakmıştır. Bunlara II. Abdülhamit Dönemi'nde kimsesiz çocukları, engelli ve muhtaç kimseleri barındırmak için açılan dârülaceze (aciz kapısı) ile Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda kimsesiz kalan çocuklar için kurulan dârüleytam (yetim kapısı) örnek gösterilebilir.
- ✓ Osmanlı Devleti'nin XIX ve XX. yüzyıllarda yaşadığı toprak kayıpları ve bu topraklardan gelen Türk ve Müslüman göçleri, Osmanlı toplumunda Türk kültürü ve millî kimliğin ön plana çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerinde Toplum

- ✓ Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemleri bireyin haklarının ve özgürlüklerinin ön plana çıktığı ve bu unsurların anayasalarla korunduğu dönemler olmuştur.
- ✓ Meşrutiyet Dönemi'nin getirdiği özgürlük ortamında Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım, kadın konusunu işlediği ve kadının toplumdaki yerini artırmaya çalıştığı *Nisvanı İslam* (İslam Kadını) adlı eseri yazmıştır.
- ✓ Cumhuriyet Dönemi'nde toplum kadın erkek eşitliği üzerine ve çağdaş medeniyete uyum sağlamak üzere yapılan inkılaplarla geliştirilmiştir.

TÜRKLERDE HUKUK

İlk Türk Devletlerinde Hukuki Yapı

- ✓ İlk Türk devletlerinde yazılı olmayan ama herkesin bildiği ve uymak zorunda olduğu sözlü hukuk kuralına **töre** denir. Törenin oluşturulmasında eski Türk devlet gelenekleri, kağan ve kurultay kararları etkili olmuştur.
- ✓ İlk Türk devletlerinde yönetenlerle yönetilenler arasında görev ve sorumlulukların belirlendiği **tüz** denilen bir sözleşme vardır.
- ✓ Türk töresi, çağın ihtiyaçlarına göre yenilenebilen dinamik bir yapıya sahip olmasına rağmen törenin değişmeyen dört temel hükümü bulunmaktadır. Bu hükümler aşağıda verilmiştir.
 - Kōnilik (Adalet)
 - Uzluk (İyilik)
 - Tūzlük (Eşitlik)
 - Kışilik (İnsanlık)
- ✓ Kōk Türklerde devlet mahkemesine **yargu** denir başında da kağan bulunurdu. Töre hükümlerini uygulamakla görevli olan kişiye **yargan** denirdi.

Türk İslam Devletlerinde Hukuki Yapı

- ✓ Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte töre hukukunun yanında İslami kurallara dayanan şeri hukuk da uygulanmaya başlanmıştır.
- ✓ Töre, örfi hukuk olarak da ifade edilir ve yönetimle ilgili konuları da kapsayıp emir-i dâd tarafından uygulanır. Şeri hukuk ise daha çok toplumsal davaları kapsayıp kadılar ve kadılardan sorumlu kadılıkudat adı verilen kişiler tarafından uygulanır.
- ✓ Halk, kadıların aldığı her türlü karara itiraz ederek davasının en yüksek yargı organı olan Divan-ı Mezalim'de görülmesini isteyebilir.

	Kaynakları	Kullanıldıkları Alan	Başındaki Görevli
Örfi hukuk	Hun, Kök Türk, Uygur ve Oğuz gelenekleri	Yönetim, askerlik ve mali işler	Emir-i dâd
Şeri hukuk	Kur'an, sünnet, icma, kıyas	Evlenme, boşanma, miras ve mali işler	Kadılıkudat

Osmanlı Devleti'nin Klasik Dönemi'nde Hukuki Yapı

- ✓ Osmanlı Devleti, hukuki yapısını oluştururken Türk İslam devletlerini örnek alarak fethettiği bölgelerde şeri ve örfi hukuk ile önce- den uygulanan hukuki uygulamaları kullanmıştır. Bu hukuk kurallarının İslami esaslarla çelişmemesine de dikkat etmiştir.
- ✓ Osmanlı Devleti'nde kanunların yapılmasında şeyhülislam, kazasker, ulema ve nişancı padişaha yardımcı olmuştur.
- ✓ Osmanlı padişahları, ülke düzenini sağlamak için kanunnameler hazırlamıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk kanunnameyi Fatih Sultan Mehmet "Fatih Kanunnamesi" adıyla hazırlamıştır.
- ✓ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde de şeyhülislam Ebussuud Efendi şeri esasların ön plana çıkartıldığı kanunlar hazırlamıştır.
- ✓ Türk İslam devletlerinde Divan-ı Mezalim'in sağladığı adaleti Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun sağlamıştır.

ÖRNEK-3

İslam ve Türk İslam devletlerinde idari ve adli alanda yapılan yargılamalar, itiraz hâlinde ikinci kez hükümdarın başkanlığında toplanan Divan-ı Mezalim'de görüşülürdü. Ayrıca siyasi suçlular, devlet düzenini bozanlar ve şikâyetçi olunan devlet memurları da burada yargılanırdı.

Buna göre Divan-ı Mezalim ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Üst mahkeme özelliği taşıdığı
- B) Ülkeyi ilgilendiren üst düzey davalara baktığı
- C) Hükümdarın yargı gücünü temsil ettiği
- D) Sınıf ve statü ayrımı yapmadığı
- E) Mahkûmlara kolektif ceza verdiği

ÖRNEK-4

İlk Türk devletlerinde yazılı olmayan ama herkesin bildiği ve uymak zorunda olduğu sözlü hukuk kurallarına "töre" denir. Törenin oluşturulmasında eski Türk devlet gelenekleri, kağan ve kurultay kararları etkili olmuştur. Töreyi belirleyenler de halk gibi töre kurallarına uymak zorundadır.

Bu bilgilere göre töreyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Köklü bir geçmişe sahip olduğu
- B) Zamana göre güncellenebildiği
- C) Din adamları tarafından uygulandığı
- D) Hukuk devleti anlayışını güçlendirdiği
- E) Farklı unsurların katkısıyla geliştiği

Osmanlı Devleti'nde Kanunnameler	
Umumi Kanunnameler	- Kanunname-i Âli Osman: İdari işlerde ihtiyaçlara cevap vermek için yayınlanır. - Teşkilat Kanunnameleri: Sarayın protokollerini ve hükümetin yetkilerini belirler.
Hususi Kanunnameler	Askerî, iktisadî ve sosyal hayat gibi belirli konulara uygun olarak çıkarılan kanunlardır.
Ferman, Berat ve Yasaknameler	Ferman, padişahın yazılı emirleridir. Berat, padişahın tuğrasıyla bir vazife için yapılan görevlendirme belgesidir. Yasaknameler; idari, askerî ve mali konularda yasakların çiğnenmesi hâlinde uygulanan cezai hükümlerin yazılı olduğu belgedir.
Sancak Kanunnameleri	Sancak ve eyaletlerin yerel şartları göz önünde bulundurularak hazırlanan kanundur.
Mirî Arazi Kanunları	Devlete ait (mirî) arazilerin kullanımı için hazırlanan kanunlardır.
Adaletnameler	Devlet adamlarına karşı halkı koruyan padişah fermanlarıdır.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Hukuki Yapı

- ✓ Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı (1839) ilanı sonrası Batılı anlamda çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yapılırken eski hukuki kuralların da yürürlükte olması hukukta birliğe zarar vermiştir.
- ✓ Osmanlı Devleti'nde ceza kanunu 1840'ta Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, 1854'te Meclis-i Âli-i Tanzimat, 1861'de Meclis-i Ahkâm-ı Adliye, 1858'de son şeklini alıp Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ve Şûra-yı Devlet adıyla iki ayrı üst kurul oluşturulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler		
Tanzimat Öncesi	Şeri mahkemeler	Hem Müslüman halk arasındaki hem de Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki davalara bakar.
	Cemaat mahkemeleri	Gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalara bakar.
	Konsolosluk mahkemeleri	Kapitülasyonlardan yararlanan devletlerin davasına bakar.
Tanzimat Sonrası	Şeri mahkemeler	Bu mahkemelerin yetkisi aile, kişi, ceza ve miras gibi konularla sınırlandırılmıştır.
	Cemaat mahkemeleri	1875'te çıkartılan fermanla gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalar, nizamiye mahkemesine havale edilmiştir.
	Konsolosluk mahkemesi	Kapitülasyonlardan yararlanan devletlerin davasına bakar.
	Ticaret mahkemesi	Her türlü ticari davalara bakar.
	Nizamiye mahkemeleri	Bu mahkemelerin yetkileri; şeri, cemaat ve ticaret mahkemelerinin görevleri dışında kalan hukuk ve cinayet davalarına bakmaktır.

- ✓ Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanunuesası'nın ilan edilmesi üzerine yasama (kanun yapma) yetkisi Şûra-yı Devlet gibi kurullardan alınarak Meclis-i Umumi'ye verilmiştir. Kanunuesası'de 1909'da yapılan değişikliklerle bireysel ve basın özgürlükleri artırılmış, halk egemenliği ön plana çıkarılmıştır.
- ✓ Ahmet Cevdet Paşa ve dönemin önde gelen hukukçuları tarafından 1877'de XIX. yüzyılda İslam dünyasının ilk medeni kanunu olan Mecelle hazırlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Hukuki Yapı

- ✓ I. TBMM Dönemi'nde Yeni Türk Devleti'nin ilk anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası) hazırlanmıştır.
- ✓ Cumhuriyet'in ilanı sonrası cumhuriyet rejimine uygun 1924 Anayasası hazırlanmıştır. 1928 yılında yapılan düzenleme ile de anayasa laik hâle getirilmiştir.
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni düzenine uygun kanunların geliştirilmesi için 5 Kasım 1925'te Ankara Hukuk Mektebi açılmıştır.
- ✓ Türk toplumunun sosyal, iktisadi ve kültürel hayatını geliştirmek amacıyla 4 Ekim 1926'da Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir.
- ✓ Türk hukuk sistemi; İsviçre'den Borçlar Kanunu, İtalya'dan Ceza Kanunu, Almanya'dan da Ticaret Kanunu alınarak yenilenmeye çalışılmıştır.
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze 1924, 1961 ve 1982 yıllarında yeni anayasalar hazırlanmıştır.

1. İlk Türklerde toplumu oluşturan unsurların yapısal bakımdan küçükten büyüğe sıralanışı aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Oguş - Urug - Budun - Boy
- B) Oguş - Urug - Boy - Budun
- C) Budun - Boy - Urug - Oguş
- D) Urug - Oguş - Boy - Budun
- E) Boy - Oguş - Urug - Budun

2. İlk Türk devletlerinde Orta Asya bozkır iklimine bağlı olarak gelişen hayvancılıktan dolayı konargöçer bir yaşam tarzı gelişmiştir.

Bu yaşam tarzının Türk toplumunun aşağıdaki özelliklerinden hangisi üzerinde etkili olduğu söylenemez?

- A) Toprak yerine soya bağlılığın güçlü olması
- B) Taşınabilir sanat anlayışının gelişmesi
- C) Mücadeleci ve dayanaklı bir yapının oluşması
- D) İnançlarında mabet kültürünün gelişmemesi
- E) Ölülerini oda biçimindeki kurganlara gömmeleri

3. İslamiyet öncesi Türk toplumunda gündelik yaşamın işleyişi töre tarafından belirlenirken İslamiyet'in kabulünden sonra bunlara İslami gelenek ve görenekler de eklenmiştir.

Buna göre Türk İslam devletlerinde toplumsal bağları;

- I. Nevruz kutlamalarının yapılması,
- II. cuma camilerinde toplanılması,
- III. vakıflarda ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi

faaliyetlerinden hangilerinin güçlendirdiği söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

4. Türkler İslamiyet'in kabulünden sonra gaza cihat faaliyetiyle fethettiği topraklardaki gayrimüslimlere karşı da hoşgörü olmuştur onları kendi milleti gibi korumuştur.

Bu durumun Türk İslam devletlerinin toplumsal yapısına aşağıdaki katkılardan hangisini sağladığı söylenemez?

- A) Toplumsal çeşitliliğin korunması
- B) Gayrimüslimlerin kültürlerini koruması
- C) Toplumsal çatışmaların önlenmesi
- D) Dil alanında ve kültürel alanda birliğin kurulması
- E) Canlı bir kültürel hayata sahip olunması

5. Osmanlı Devleti'nde toplum, yönetenler ve yönetilenler olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Bu toplumsal yapı içerisinde yer alan aşağıdaki unsurlardan hangisinin özellikleri yanlış açıklanmıştır?

- A) Şehirliler: Sanat, zanaat ve ticaretle uğraşır.
- B) Seyfiye: Askerî ve yönetim işleriyle uğraşır.
- C) Kalemîye: Medreselerin idaresiyle uğraşır.
- D) Köylüler: Tarım ve hayvancılıkla uğraşır.
- E) İlmiye: Din, eğitim ve hukuk işleriyle uğraşır.

6. Türk İslam devletlerinde töre, örfi hukuk olarak da ifade edilir ve yönetimle ilgili konuları kapsayıp emir-i dâd tarafından uygulanır. Şeri hukuk ise daha çok toplumsal davaları kapsayıp kadılar ve kadılardan sorumlu kadılıkudat adı verilen kişiler tarafından uygulanır.

Bu bilgilere göre Türk İslam devletlerinin hukuk sistemiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) İslamiyet öncesi hukuk sisteminin tamamen korunduğu
- B) Toplum ve idare hukukunun birbirinden ayrıldığı
- C) Örfi ve şeri hukukun aynı kişiler tarafından uygulandığı
- D) Hukukta laiklik esasının benimsendiği
- E) Hukukun siyasi otoritenin emrine verildiği